

Til forsvar for koldkrigsleksikonet eller bare lige lovlig meget skæg og blå briller i den

Sjældent har man oplevet en så engageret reaktion på en historisk bog, som den, der er kommet i kølvandet på udgivelsen af Gads leksikon *Den kolde krig og Danmark*, redigeret af John T. Lauridsen, Rasmus Mariager, Torsten Borring Olesen og Poul Villaume. Især det borgerlige korps af spidse penne har været fremme i boksestøvlerne, og enkelte af dem har da heller ikke kunnet holde et par lave stød tilbage.

Ulrik Høj fra Weekendavisen har således vittigt foreslået, at to af redaktørerne, Torsten Borring Olesen og Poul Villaume, burde lade deres hoveder undersøge (WA 29.4.2011). Bent Blüdnikow er også bekymret for Poul Villaumes hoved, især hvad det for 35 år siden indeholdt af stalinistiske tanker (Berlingske 5.4.2011). Man fristes til at mene, at der er et par andre hoveder, der trænger til at få lidt flere farver på paletten end bare sort og hvid.

Under alle omstændigheder må avislæseren få det indtryk, at der her er lavet en rigtig ubehagelig, lyserød sag, der angiveligt dækker over periodens virkelige virkelighed.

Den store sammensværgelse ligger lige for, hvis det da ikke var fordi, reaktionen er overdrevet. I min virkelighed kan man ligeså godt kritisere leksikonet for, at det ikke er de lyserøde briller, men snarere de blå briller, der i nogle tilfælde skygger for udsynet. I hvert fald kan det i en række tilfælde diskuteres, hvor meget Politiets Efterret-

ningstjenestes oplysninger og syn på sagen bør fylde.

På den ene side er det selvfølgelig helt oplagt, at resultaterne fra PET-kommissionens beretning (2009) inddrages i et koldkrigsleksikon, og at især de forfattere, der har været tæt tilknyttet begge værker, bruger deres viden og refererer til kommissionsberetningen, men på den anden side kan der fremdrages en række eksempler på, at dette fokus bliver proportionsforvrængende.

DKP-opslaget

Det mest oplagte eksempel er opslaget om *Danmarks Kommunistiske Parti* af Regin Schmidt. Overordnet set er det et velskrevet opslag, der kommer rundt om partiets vigtigste op- og nedture gennem sidste århundrede. Der anlægges en neutral linje, der ikke nødvendiggør en konstant, personlig afstandstagen fra det behandlede. Det er vel, hvad man kan forvente af en professionel historiker.

Det, der for mig at se er problematisk, er vægtningen af efterretningsstoffet, som forfatteren inddrager fra sin eneste angivne reference, nemlig PET-kommissionens beretning, bd. 6, *PET's overvågning af Danmarks Kommunistiske Parti 1945-1989* af Regin Schmidt. Dette værk baserer sig hovedsageligt på PET-kilder, og som titlen angiver, er det primært en historie om PET's overvågning af DKP.

Der bliver trukket på ikke så få svært dokumenterbare oplysninger om illegalt arbejde for Sovjetunionen ind i DKP's historie. Jeg forstår selvfølgelig, at det er spændende stof, men at der bruges 14 linjer i 3 forskellige sammenhænge på, at Sovjetunionen, KGB og Warszawapag-

ten i hhv. 1940'erne, 1950'erne og 1960'erne havde planer om at oprette kommunistiske sabotagenetværk i Danmark, beskriver jo ikke umiddelbart de faktiske forhold i DKP.

Ligeledes virker det overdrevet, at vi skal have kodenavnene på ikke mindre end 6 agenter fra 3 forskellige spionsager. Til sammenligning nævnes kun 6 navngivne topkommunister, herunder de 4 formænd i perioden. De 3 første kodenavne stammer fra den såkaldte *Runa-sag*, der også har fået sit selvstændige opsalg i leksikonet. Alligevel bliver sagen helliget 20 linjer i DKP-opslaget. I begge opslag får man indtryk af, at DKP's ledelse var involveret i sagen, da det pointeres, at én af gerningsmændene, Georg Hegner, var tidligere medlem af centralkomiteen, og sagen kædes sammen med partiets finansiering fra Øst:

“... den såkaldte Runa-sag viste, at flere partimedlemmer havde udført militærspionage for de sovjetiske efterretningstjenester i DDR over en længere årrække. Syv personer, deriblandt et tidligere medlem af DKP's centralkomité, blev i 1959 idømt fængselsstraffe for deres medvirken. Partiet modtog *også* betydelige hemmelige økonomiske tilskud fra Østblokken.” (s. 163f, min kursivering)

Det er dog tvivlsomt og i hvert fald udokumenteret, at DKP skulle være initiativtager til Runa-bandens smugler- og spionvirksomhed i 1950'erne. Hegner var rigtig nok tidligere medlem af partiets centralkomite, men det var i midten af 1930'erne, hvor han i øvrigt var mere kendt for at være én af “bombefolkene”, der tog aktivt del i Wollwe-

ber-organisationens illegale virksomhed op til 2. Verdenskrig. Med den baggrund ville det mildest talt være en vovet aktion fra DKP's side, at sætte Hegner til at arbejde illegalt igen.

Fra 1960'erne vurderes det, at “partiet som sådan ikke have været involveret i illegale aktiviteter” (s. 164), hvorefter endnu en række spionhistorier rystes ud af ærmet.

Man kunne mene, at andre(s) forskningsresultater med fordel kunne være inddraget i opslaget i højere grad, end tilfældet er. Her tænker jeg fx på Niels Jul Nielsens studier om den kolde krig mellem socialdemokrater og kommunister på værkstedsgulvet.

Otto Sand-opslaget m.fl.

Det andet opslag, jeg vil fremdrage, er Rasmus Mariagers om *Otto Sand*. Her er hovedkilden ligeledes PET-kommissionens beretning – denne gang bind 10, *PET's overvågning af protestbevægelser 1945-1989* af Rasmus Mariager og Regin Schmidt. Derudover refereres der til spin-off-udgivelsen *Historien om Politiets Efterretningstjeneste fra den kolde krig til krigen mod terror* (2009) af Regin Schmidt, Rasmus Mariager og Morten Heiberg samt til Ekstra Bladet-journalisterne Mette Herborg og Per Michaelsens *Ugræs. Danske STASI kontakter* (1999).

Opslaget er ligesom DKP-opslaget bestemt ikke dårligt skrevet og indeholder centrale elementer, som også er behandlet i Chris Holmsted Larsens biografiske artikel “Solidaritet, ikke almisser. Kommunisten og mennesket Otto Sand 1915-1984” i *Årbog 2009* (2010) fra Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv.

Næsten ¼ af opslaget bruges på Herborg & Michaelsens påstand om, at Sand var Stasi-agent under kodenavnet “Solist”. Den moderate dom er følgende:

“PET-Kommissionen hverken be- eller afkræfter påstanden, *men* det fremgår af beretningen, at Sand i lighed med en del andre DKP-medlemmer i slutningen af 1950'erne var på skolingsoophold i Moskva og i 1960'erne på kursus i DDR.” (s. 559, min kursivering)

Den første del af sætningen er lidt specielt formuleret, i og med at PET-kommissionen (lidt overraskende) slet ikke behandler Stasi-historien i beretningen. (Se i øvrigt: Chris Holmsted Larsens indlæg “Sandheden om Sand? PET-kommissionens beretning, bind 8”, *Arbejderhistorie 2-2010*, s. 117-121.)

Den anden del er for mig at se problematisk i forhold til de tusindvis af danske kursister, der gennem tiderne har været i Østlandene. Det er svært ikke at forstå men'et i sætningen sådan, at man var så godt som agent, hvis man havde været på kursus i et Østland. Jeg synes, konklusionen er udtryk for, at der er gået lige lovlig meget skæg og blå briller i den.

Der kunne nævnes flere opslag med samme tendens. Umiddelbart fylder efterretningsperspektivet meget i opslagene om *Socialdemokrater mod Atomvåben og Militarisme (SAM)* og *Soldatemytterierne 1953* af Rasmus Mariager og i opslagene om *Socialistisk Folkeparti og Arbejdsmarkedet* af Regin Schmidt.

Begge Schmidts opslag har kun hans egne bind af PET-kommissionens beretning anført som kilder, hhv. *PET's overvågning*

af politiske partier 1945-1989 (bd. 7) og *PET's overvågning af arbejdsmarkedet* (bd. 8). Opslaget om Arbejdsmarkedet burde slet og ret have heddet "PET's overvågning af arbejdsmarkedet".

Det skal siges, at begge forfattere har lavet flere opslag, som der sikkert intet er i vejen med. Jeg skal flukks nævne Regin Schmidts opslag om *Gert Petersen* og *Aksel Larsen*, hvor doseringen af efterretningsstoffet ser helt rimeligt ud. De er heller ikke de eneste, der har haft de blå briller på. Opslagene om *Meta*

Ditzel og *Bodil Koch* af Kristine Midtgaard falder for mig at se i samme grøft.

Konsekvens

Som det er blevet forudsagt, og så her i Arbejderhistorie, så vil kommissionshistorieskrivningen få en række uheldige konsekvenser. Først og fremmest kan de politiske bestilte mastodoner ikke undgå at skævvride historieskrivningen fremover. De er jo fyldt med gode historier, og det er oplagt, at man især som leksikonforfatter må bruge de historier, der er på markedet. Hvis

man så oven i købet både er bagmand til efterretningshistorierne og medredaktør på leksikonet, så kan det kun blive en svær opgave at finde en rimelig balance.

Og hvori bestod så forsvaret for leksikonet? Jo, for det første er det samlet set en flot udgivelse med mange spændende opslag. For det andet giver min kritik et – efterhånden godt brugt - argument i hænde; nemlig, at hvis man oplever at blive kritiseret fra både den ene og den anden fløj, så har man nok selv ret.

Jesper Jørgensen